

УДК 300.83(477.8)“18/19”

ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

ШИНКАРУК Лідія Василівна, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

“... Ми не можемо назвати, мабуть, жодної ділянки людського духу, в якій би не працював І. Франко і в якій він би не був великий...”
П. Загребельний

***Анотація.** У статті досліджено погляди Івана Франка на розвиток економічної думки західноукраїнських земель останньої третини ХІХ – першої третини ХХ ст.; визначено чинники, що мали безпосередній вплив на творчість Великого Каменяря; проаналізовано окремі наукові праці та виявлено характерні риси та закономірності економічних поглядів письменника-економіста.*

***Ключові слова:** спадщина Івана Франка, економічна думка, західноукраїнські землі, економічні погляди Великого Каменяря*

Значне місце в науковій спадщині Івана Франка, видатного українського письменника, мислителя, історика, філософа, літературознавця, належить і економічним питанням. Економічна думка Західної України останньої третини ХІХ – першої третини ХХ ст. мала свої характерні особливості, оскільки Галичина знаходилась під подвійним національним гнітом – австрійським та польським.

Аналіз окремих питань розвитку економічної думки західноукраїнських земель зазначеного періоду здійснили Л. Я. Корнійчук, А. О. Пантелеймоненко, Т. І. Дерев'янкін, М. І. Долішній, Б. Д. Лановик, М. С. Клапків, В. П. Ключко, В. М. Ковальчук, З. М. Комаринська, М. П. Леоненко, В. М. Фещенко, С. В. Степаненко, С. В. Мочерний, Л. А. Родіонова, І. С. Коропецький та ін.

Проблема комплексного дослідження економічної думки Західної України останньої третини ХІХ – першої третини ХХ ст. потребує додаткового вивчення, оскільки історичний досвід показує, що в Західній Україні економічна думка швидко розвивалась відповідно до потреб суспільства і відповідала вимогам часу.

В останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Галичина була, фактично, внутрішньою колонією в складі Австро-Угорської імперії, тому уряд практично усунувся від проблем економічного розвитку краю і передав майже всю владу над краєм польським поміщикам. Така політика гальмувала розвиток економічних відносин, і особливо промислового виробництва на західноукраїнських землях.

Метою наукової статті є дослідження економічної думки Івана Франка та визначення чинників, що мали безпосередній вплив на його творчість; виявлення характерних рис та закономірностей економічних поглядів письменника-економіста.

Економічні погляди І. Франка набагато випереджали свій час. Ідеї, проголошені ним в другій половині ХІХ – на поч. ХХ століття, які не могли бути реалізовані сто років тому, є актуальними для сучасного українського державотворення. Економічні ідеї тогочасної доби, як і попередніх часів, він критично переосмислював і

© Л. В. Шинкарук, 2016

спрямовував на конкретику епохи, в яку жив і творив, виробляючи власні підходи до розуміння природи держави і влади.

Наукові праці Івана Франка з економічної проблематики увійшли до двох книг 44-го тому зібрання творів письменника у п'ятдесяти томах. Понад 80 праць увійшло до першої книги, які написані у 1878–1887 рр., а відповідно до другої книги за 1888–1907 рр. Тематика економічних досліджень Франка є надзвичайно широкою. Він цікавився теоретичними питаннями політичної економії, здійснив прикладний аналіз економічного стану Галичини, вивчав становище селянства та пролетаріату.

Іван Франко постійно цікавився економічними поглядами окремих діячів української культури і суспільно-економічної думки. У числі постатей, які цікавили Івана Франка, треба згадати Степана Качалу, який статтею „Що нас губить, а що нам помочи може” перший звернув увагу „на потребу народних організацій в роді громадських кас позичкових і шпіхлірів” [1, с.324].

У працях Івана Франка також високо оцінено дослідження українського вченого С. Подолинського, який збагатив українську науку цінними доробками. „Перша з них, – пише І.Франко, – „Ремесла і фабрики на Україні”– економічно статистична праця вченого і талановитого писателя Сергія Подолинського, що вже перед тим видав том „Життя й здоров'я людей на Україні – популярну гігієну, якою б могла повеличатися кожна європейська література” [2, с.107-108]. Про працю Сергія Подолинського „Ремесла і фабрики на Україні” І. Франко також відзначає: „Виклавши дуже популярно найновіші теорії про початок, поділ і розумну організацію людської праці, автор малює картину життя робітників різних фахів на Україні і в Галичині на основі найновіших матеріалів... Праця Подолинського написана ясно, доступно, з повним володінням предмета, заслуговує на якнайбільше поширення і сподіваємося, що незабаром вона з'явиться в переробленому польському перекладі” [3, с.43].

І.Франко критично оцінив трактування В. Будзиновського щодо економічного розвитку Галичини, який, характеризуючи доісторичні часи, бачить якусь „абсолютну комуну”. „Характеристика теперішнього економічного стану Галичини у д. Будз. в цілому зовсім невірна” [3, кн.2, с.297], – такий висновок зробив І. Франко. Особливе невдоволення висловив учений з приводу пролетаризації селянства, яку пропагував В. Будзиновський. „Систематична, свідомо і за планом ведена пролетаризація мас народних – се, – казав І. Франко, – така диковина, на яку не здобувся ще жоден найзагорільший марксист” [3, кн.2, с.298].

Відзначаючи всебічність таланту В. Навроцького та еволюцію його творчості, І. Франко високо оцінив його дослідження “Про реформу домового податку”, в якому дано критику податкових реформ на суспільній основі. Статті “Що нас коштує пропінація”, “Руська народність в школах галицьких” мають тривалу наукову вартість. Від початку видання “Діла” до своєї смерті 1882 р. В. Навроцький друкує в ньому капітальні свої праці “Подвійна крейдка, студія над податком ґрунтовим”, “Герої подвійної крейдки” і “Реставрація економічна”, в яких немилосердно демаскував польські забаганки – будувати шляхетсько-польське панування на руській землі” [3, с. 372].

Називаючи В.Навроцького першим галицько-українським економістом, І. Франко писав: “Навроцький вчасно привик ставити тверезі вимоги основного пізнання життя і його насущних потреб. ...він, основне, наскільки се тоді було можливе, познайомився з суспільною економікою і статистичним методом студіювання явищ народного життя і, ставши фінансовим урядником, дав руській громаді уперве ряд основних наукових праць, що з різних боків вияснявали загадку народної нужди і темноти” [1, Т.41, с. 371].

І. Франко доклав багато зусиль, щоб зберегти праці видатних вчених для прийдешніх поколінь. Саме завдяки цьому збереглася праця Терлецького-студента "Про ціну праці", В. Навроцького "Стосунки земельної власності", С. Даниловича "Про гроші. Студіум з економії". Фонди архіву І. Франка є сьогодні цінним джерелом при вивченні історії економічної думки.

Чимало своїх статей І. Франко публікував в періодичних виданнях без підпису. Вони висвітлюють різні аспекти економічного життя на підставі детального аналізу конкретних доповідей і матеріалів міністерства фінансів, статистики, державного бюджету і конкретних територій.

Аналізуючи статистичні дані, І. Франко розкриває історію пограбування селянства як в процесі скасування кріпацтва, так і після реформи 1848 р. і доводить, що Указом про скасування кріпацтва селянство було позбавлено частини власної землі, права безкоштовного користування лісами й пасовиськами, що призвело до непосильної заборгованості і масового розорення селянства. За його підрахунками, 1848 р. було продано з молотка 881 господарство, а за період 1873–1883 рр. – 23 287 господарств, або в середньому 2 177 господарств щороку [4].

І. Франко серед основних проблем бідних верств відмічає значний податковий гніт, в тому числі непрямі податки, які сплачували робітники в складі роздрібною ціни на товари. У сукупності з лихварством вони знищують будь-яку можливість селян до економічного піднесення, руйнують сільське господарство, промисловість ще в її зародку [4, с. 47].

Незадоволення у І. Франка викликало зростання податків для Галичини та зменшення для неї видатків [4, с. 138-144]. Глибокий аналіз місцевого бюджету Галичини вчений здійснив у статті "Галичина в сьогорічнім бюджеті" і дійшов до висновку про недобір Галичиною значних коштів з бюджету імперії з врахуванням сплачених податків. На його думку, уряд ошукував Галичину в плані мізерних видатків на її потреби [4, с. 334-339].

У статтях „Фінансове положення Галичини”, „Сила податкова Галичини”, „Що коштують наші школи? ”, „П’ять літ нашої господарки Крайової”, „Бюджетний кошторис пана Вишнеградського”, „Злидні Галичини в цифрах”, „Спір о дефіцит”, „Крайовий бюджет” та ін. зроблено економічний аналіз та висновки, які заслуговують на вивчення і сьогодні. Зокрема, у статті „Що коштують наші школи?” І. Франко доводить, що на фінансування шкіл передбачено лише 11,4 % від бюджету Австрійської монархії (нагадаємо, що населення і територія краю становлять більш як четверту її частину). Такий же порівняльний підхід Івана Франка і до аналізу витрат бюджету на утримання вищої школи (Львівського і Чернівецького університетів) та гімназійної науки із розрахунку на одного мешканця (Сілезія – 377 крейцерів, Галичина – 14, а Буковина лише 11 крейцерів) [5].

Економічний аналіз здійснював І. Франко і при визначенні продуктивних і непродуктивних видатків за постатейного аналізу бюджету краю за 1876–1880 рр. Він критикує невинуватене збільшення витрат на утримання бюрократичного апарату, видачі у 1880 році 26405 ринських на витрати з нагоди візиту цесаря і „...всякі інші видатки, котрі не повертаються на потреби економічні, наукові, санітарні і просвітні” [5].

Особливу увагу привертають економічні думки І. Франка у працях з фінансів, бюджету, фіскальної політики. Михайло Шалата у своїй праці „Світова великість поета” писав, що І. Франко усюди чувся вільно, як риба у воді, – сьогоднішньому професійному економістові, приміром, не просто полемізувати з Франком [6]. У праці "Розмови про гроші і скарби" [7] І. Франко розкрив суть, закономірності виникнення і роль грошей в обміні, виклав своє розуміння основних функцій грошей, детально

розглянув гроші у функції міри вартості, засобу обміну, засобу платежу і накопичення, всебічно і доступно з'ясував закономірності розвитку грошей від зливків, які йшли на вагу, до паперових грошей із їх національною формою, державними знаками і примусовим курсом, розкрив суть грошей у здійсненні операцій лихварського і торговельного капіталів у докапіталістичну добу.

І.Я.Франко висловлює свій погляд на предмет політичної економії: “це наука абстрактна”, предметом якої є вивчення не лише економічних законів “теперішньої суспільності, а й загальних законів праці людської, суспільних зв'язків між людьми”, називає політекономію “... найважливішою з усіх наук” [8, с. 42], бо вона “досліджує причини злиднів і багатств людей, вчить про працю, її наслідки та їх поділ” [9, с. 31 - 32]. “Безперечно, – пише І.Я.Франко, - ця наука має найбільше значення для працюючого народу, бо навчає, що єдиною основою людського щастя й добробуту є праця. Вона сміливо й ясно вказує на права працюючих людей, на їх потреби і нестатки, спрямовує до запровадження справедливішого поділу самої праці та її плодів” [10, с. 292]. Продовжуючи далі свою думку про захист інтересів трударів, вчений зазначає, що “лише ці класи входять в нашу програму, про них тільки говоримо і їм тільки передусім бажаємо добра” [11, с. 206].

До ув'язнення 1877 р. І. Франко був соціалістом по симпатії, і далеким був від розуміння того, що таке науковий соціалізм [12, с.324]. Про захоплення молодого вченого соціалістичною літературою свідчить лист до Ольги Рошкевич від 20 вересня 1878 року, де він “Капітал” К. Маркса та “Будова і життя 110 соціалізму” автора Шеффле називає як найкращі книжки економічні, які досі вийшли [13, Т. 20, с. 42].

К. Маркса “Капітал” І. Франко переклав на українську мову його 24–й розділ [14, с. 329]. О. Г. Олексюк відзначив, що Франкові переклади праць К. Маркса та Ф.Енгельса були першими не лише в Україні, а й випереджували появу аналогічних видань польською мовою, хоча опубліковані були значно пізніше [15, с. 64].

І. Франко категорично не сприймав диктаторської природи соціалізму, а пізніше науково критикував методологічні засади цієї теорії. Дослідник В.М. Романів зазначив, що І. Франко одним із перших в Україні передбачив згубні наслідки марксизму та соціал-демократії [16, с. 62]. Це спостерігаємо, зокрема, в працях “Соціалізм і соціал-демократизм”, “До історії соціалістичного руху”, “Народники і марксисты”.

Про погляди зрілого І. Франка свідчить написана ним і надрукована в 1900 р. “Народна программа”, де автор виступає за викуп землі для загальної власності народу; забезпечення безземельних селян; добровільну асоціацію; викуп державою лісів; державну допомогу в господарстві, освіті, безкоштовній інформації про робочі місця тощо. Вчений вимагає усупільнення, а потім удержавлення кредиту. Цим він підкреслює, що не важливо, який тип кредитування встановиться (державний чи суспільний), головне, щоб він приносив користь простому працюючому народу.

Багатогранність поглядів І. Франка не дозволила йому оминати тему економічного розвитку краю та підійти до її вивчення з усією серйозністю та наполегливістю, використовуючи напрацювання Тейлора, Мена, К. Маркса, Спенсера, Бокля та ін. Заслугують на увагу праці з економічної історії, зокрема: “Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині”, “Гримайлівський ключ в р. 1800”, “Що то була панщина”, “Знесення панщини в Галичині”, “Громадські штихліри і штихліровий фонд в Галичині”.

Результати дослідження економічної спадщини І. Франка підтверджують, що саме у спільній діяльності селян Великий Каменяч вбачав покращення ведення виробничої діяльності і на цій основі поліпшення життя населення. Жив і здійснював

свою багатогранну діяльність він тоді, коли відбувались епохальні зміни у сферах суспільних відносин – це перехід від феодалізму до капіталізму.

У статті «Програма галицьких соціалістів» Іван Франко писав: «Під виглядом кооперації будемо підтримувати створення виробничих, чисто робітничих спілок, тобто вільних від усяких капіталістичних рис, і в даному разі будемо вимагати для них допомоги і зусиль держави. Такі спілки вважаємо за підготовку до майбутнього правління, а саме за школу для робітників» [17, с. 463-464].

Первинною і основною ланкою у розвитку кооперації І. Франко вважав громаду і підкреслював: «Нам здається, що тут треба почати раду і роботу – від громади. Наша приповідка каже: громада великий чоловік, і ми хвалимося тим, що наш народ уже здавен-давна зрозумів силу громади» [18, с. 165].

В економічну науку Галичини І. Франко вніс динаміку і прогресивні ідеї, запропонувавши поряд із веденням сільського господарства силами всієї громади створювати також кооперативні підприємства для виготовлення різного роду продукції, котра могла б скласти конкуренцію на ринку великим фабрикам (чи імпортним товарам) по ціні та якості. Люди могли ефективно використовувати власну працю та вміння працювати на себе, а не на капіталістів, вдосконалити якості товарів за рахунок використання нових здобутків науки та техніки, і, врешті, користуватися прибутками від власної праці в повному обсязі.

І. Франко розглянув питання надання державою певних видів послуг, у тому числі і тих, що стосуються суспільних товарів. Науковець доводить необхідність фінансового забезпечення розвитку культури і просвіти: «Занедбання тої задачі не тільки причиняє і поодиноким краям, і самій цілості держави найбільшу шкоду, простягаючи своє руйнующе дійство в пізні покоління, але нищить у обивателів довір'я до державного зв'язку, а затим підкопує в самім корені і рацію бити того зв'язку» [19, с. 145]. Питання суспільних товарів І. Франко розглядає, порівнюючи соціально-економічне становище Галичини та інших регіонів Австро-Угорської імперії, закріплюючи за державою виконання певних функцій, що сприяють її розвитку. Категорія суспільного товару досліднику не знайома, що зумовлено тодішнім рівнем розвитку економічної науки і захопленням науковця теорією К. Маркса, проте до бюджетних видатків І. Франко зараховує і ті, що за характерними ознаками належать саме до цієї групи.

Національний інтерес для І. Франка завжди був головним, а тому з цих позицій він оцінював розвиток української економічної думки, її постаті й теорії. Цінним у поглядах Івана Франка на розвиток української економічної думки є утвердження безперервності цього процесу та врахування етнопсихологічних особливостей, а також міжнародних впливів. На думку Т. І. Панько, напрацювання І. Франка в галузі економічних знань сприяли становленню української термінологічної лексики, чіткій диференціації економічних термінів. Дослідником виявлено 160 економічних термінів в працях І. Франка [20, с. 122-123, 127].

І. Франко був обізнаний як із українською, так і світовою економічною думкою з найдавніших часів її формування. Економічний світогляд греків він вивчав на основі трактатів та поетичних творів. Цінними для економічної думки є переклади вченого-енциклопедиста тих праць, котрі розкривають розуміння античними мислителями економічних категорій, зокрема, переклад —Діла і дні Гесіода.

Підсумовуючи в 1914 році свою каторжну працю заради пробудження свого народу до свідомого національного життя і побудови української національної держави, Іван Франко писав: «В своїй оце вже близько 40-літній літературній діяльності я переходив різні ступні розвою, займався дуже різноманітною роботою, служив різним напрямом і націям, бо доводилося попрацювати немало, крім нашої

української, також польською, німецькою та російською мовою. Та скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здається, не спроневірився досі, ніколи не спроневірюся, доки мого життя» [21, Т.3, с. 282].

Таким чином, економічні умови розвитку Західної України в останній третині ХІХ – першій третині ХХ ст., відсутність територіальної цілісності та держави України в зазначений період, слабкий розвиток ринкових відносин, переважання аграрного сектору економіки, гостра соціальна нерівність, національно-релігійна дискримінація вплинули на еволюцію економічної думки Івана Франка.

Великий Каменяр служив нації, демократії, вселюдському поступу, всю свою енциклопедичну творчість присвятив рідному українському народові, віддав серце і душу боротьбі за його державність. Він залишив нащадкам цінну наукову спадщину.

Економічні погляди І.Я.Франка формувалися на базі наукових праць вчених – економістів західноєвропейських країн, зокрема Дж. Мілля. Своїми роботами та перекладами світових надбань економічної науки І. Франко зробив значний внесок у розвиток української економічної термінології, яка на той час лише формувалася з появою ґрунтовних наукових праць та створив перший економічний словник українською мовою. Він написав велику кількість економічних праць, де порушував проблеми фінансів, бюджету, аграрного сектору, статистики тощо. Світогляд Івана Франка розвивався в напрямі від сприйняття соціалістичних ідей та теорії марксизму до їх критичного осмислення.

Цінним у поглядах Івана Франка на розвиток української економічної думки є утвердження безперервності цього процесу та врахування етнопсихологічних особливостей, а також міжнародних впливів. У своїх оцінках і судженнях намагався бути об'єктивним, незалежно від того, яких суспільно-світоглядних орієнтацій дотримувався той чи інший економіст, та завжди виступав як патріот українського народу.

Список літератури

1. Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. / Іван Франко. — Т. 41. — К., 1984. . – С. 324.
2. Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. / Іван Франко. — Т. 26. — К., 1980. – С. 107-108.
3. . Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. / Іван Франко. — Т. 44. — К., 1984. – С. 43, 297, 298.
3. Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. / Іван Франко. – Т. 4. – К., 1976. – 392 с.
4. Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. / Іван Франко. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 44. — Кн. 1. — 693 с.
5. Іван Франко. Зібрання творів у 50 т. / Іван Франко. – Т.44, Кн.1. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 139, 222.
6. Білецький О. Зібрання праць: У 5-ти томах. / О. Білецький. – К. : Наук. думка, 1965. –Т.2. – С.523.
7. Іван Франко. Розмова про гроші і скарби // Злупко С. М. Українська економічна думка : хрестоматія. — К. : Знання, 2007. — С. 293–311.
8. Франко І.Я. Лист до О. Рошкевич від 20 вересня 1878 року/ І.Я.Франко// Твори. У 20 – ти т. Т. 20. – К. : Держвидав, 1956. - С. 39 - 43.
9. Франко І.Я. Наука і її становище щодо працюючих класів / І.Я.Франко // Твори. У 20 – ти т. Т.1. – К. : Держвидав, 1956. – С. 30-38.

10. Корнійчук Л.Я. Історія економічної думки України. Навчальний посібник / Л.Я.Корнійчук. – К. : Вид - во Київ. нац. екон. ун -ту, 2004. – 431 с.
11. Франко І.Я. Робітники і трудівники / І.Я.Франко// Твори. У 20 – ти т. Т.1. – К. : Держвидав, 1956. – С. 201 - 217.
12. Листування І. Франка і М. Драгоманова // Збірник історико-філологічного відділу УАН [Української академії наук] . – 1928. – № 52. – С. 324.
13. Франко І. Твори : [у 20-ти т.] / Іван Франко. – К. : Держ. вид-во худ. л-ри, 1956
14. Демченко М. В. Іван Франко – перекладач «Капіталу» К. Маркса / М. В. Демченко // Іван Франко і світова культура : мат. міжнар. симпозиуму ЮНЕСКО [Львів, 11–15 вересня 1986 р.]. — Кн. 1. — К. : Наук. думка, 1990. — С. 329–330
15. Олексюк О. Г. Каменяр на сторінках прогресивної преси Західної України 20–30-х років / О. Г. Олексюк // І.Франко. Статті і матеріали. — Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1970. – № 11. – С. 61–66.
16. Романів В. М. Тема контролю (аудиту) у працях Великого Каменяра / В. М. Романів // Фінансовий контроль. – 2006. – № 3 (32). – С. 62–64.
17. Франко І. Програма галицьких соціалістів / І. Франко // Зібр. творів: у 50 т. Т.45. Філософські праці. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 448–466.
18. Франко І. Зібр. творів: у 50 т. / І. Франко // Т.44, кн. 2: Економічні праці (1888–1907). – К. : Наукова думка, 1985. – 768 с.
19. Франко І. Що коштують наші школи? / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах / І. Франко. – Т. 44. – Кн. 1 : Економічні праці (1878–1887). – К. : Наук. думка, 1984. – С. 145–150
- 20.Панько Т. І. Вклад І.Франка у розвиток української економічної термінології / Т. І. Панько // І.Франко. Статті і матеріали. — Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1965. – № 12. – С. 122–131.
21. Іван Франко. Зібрання творів: У 50-ти томах. / І. Франко. – Т.3. – С. 282.

References

1. Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50 t. / Ivan Franko. — Т. 41. — К.,1984. . – S. 324.
2. .Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50 t. / Ivan Franko. — Т. 26. — К., 1980. – S. 107-108.
3. . Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50 t. / Ivan Franko. — Т. 44. — К., 1984. – S. 43, 297, 298.
3. Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50 t. / Ivan Franko. – Т. 4. – К., 1976. – 392 s.
4. Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50 t. / Ivan Franko. — К. : Nauk. dumka, 1986. — Т. 44. — Кн. 1. — 693 s.
5. Ivan Franko. Zibrannya tvoriv u 50 t. / Ivan Franko. – Т.44, Кн.1. – К.: Nauk. dumka, 1984. – S. 139, 222.
6. Biletsky O. Zibrannya prats: U 5-ti tomakh. / O. Biletsky. – К.: Nauk. dumka, 1965. – Т.2. – S.523.
7. Ivan Franko. Rozmova pro groshi i skarbi // Zlupko S. M. Ukraïnska ekonomichna dumka : khrestomatiya. — К. : Znannya, 2007. — S. 293–311.
8. Franko I.Ya. List do O. Roshkevich vid 20 veresnya 1878 roku/ I.Ya.Franko// Tвори. U 20 – ti t. Т. 20. – Кіїв: Derzhvidav, 1956. - S. 39 - 43.
9. Franko I.Ya. Nauka i її stanovishche shchodo pratsyuyuchikh klasiv / I.Ya.Franko // Tтвори. U 20 – ti t. Т.1. – Кіїв: Derzhvidav, 1956. – S. 30-38.
10. Korniyuchuk L.Ya. Istoriya ekonomichnoï dumki Ukraïni. Navchalny posibnik / L.Ya.Korniyuchuk. - К.: Vid - vo Кіїв. nats. ekon. un -tu, 2004. – 431 s.
11. Franko I.Ya. Robitniki i trudivniki / I.Ya.Franko// Tтвори. U 20 – ti t. Т.1. – Кіїв: Derzhvidav, 1956. – S. 201 - 217.

12. Listuvannya I. Franka i M. Dragomanova // Zbirnik istoriko-filologichnogo viddilu UAN [Ukraïnskoï akademii nauk] . – 1928. – № 52. – S. 324.
13. Franko I. Tвори : [u 20-ti t.] / Ivan Franko. – K. : Derzh. vid-vo khud. I-ri, 1956
14. Demchenko M. V. Ivan Franko – perekladach «Kapitalu» K. Marksa / M. V. Demchenko // Ivan Franko i svitova kultura : mat. mizhnar. simpoziumu YuNESKO [Lviv, 11–15 veresnya 1986 r.]. — Kn. 1. — K. : Nauk. dumka, 1990. — S. 329–330
15. Oleksyuk O. G. Kamenyar na storinkakh progresivnoï presi Zakhidnoï Ukraïni 20–30-kh rokiv / O. G. Oleksyuk // I. Franko. Statti i materialy. — Lviv : Vid-vo Lviv. un-tu, 1970. — № 11. — S. 61–66.
16. Romaniv V. M. Tema kontrolyu (auditu) u pratsyakh Velikogo Kamenyara / V. M. Romaniv // Finansovy kontrol. — 2006. — № 3 (32). — S. 62–64.
17. Franko I. Programa galitskikh sotsialistiv / I. Franko // Zibr. tvoriv: u 50 t. T.45. Filosofski pratsi. — K.: Naukova dumka, 1986. — S. 448–466.
18. Franko I. Zibr. tvoriv: u 50 t. / I. Franko // T.44, kn. 2: Yekonomichni pratsi (1888–1907). — K.: Naukova dumka, 1985. — 768 s.
19. Franko I. Shcho koshtuyut nashi shkoli? / I. Franko // Zibrannya tvoriv u p'yatdesyati tomakh / I. Franko. — T. 44. — Kn. 1 : Yeko- nomichni pratsi (1878–1887). — K. : Nauk. dumka, 1984. — S. 145–150
20. Panko T. I. Vklad I. Franka u rozvitok ukraïnskoï ekonomichnoï terminologii / T. I. Panko // I. Franko. Statti i materialy. — Lviv : Vid-vo Lviv. un-tu, 1965. — № 12. — S. 122–131.
21. Ivan Franko. Zibrannya tvoriv: U 50-ti tomakh. / I. Franko. — T.3. — S. 282.

Аннотация. В статье исследованы взгляды Ивана Франко на развитие экономического мнения западноукраинских земель последней трети XIX – первой трети XX ст.; определены факторы, которые имели непосредственное влияние на творчество Большого Каменяра; проанализированы отдельные научные труды и выявлены характерные черты и закономерности экономических взглядов писателя-экономиста.

Ключевые слова: наследство Ивана Франко, экономическая мысль, западноукраинские земли, экономические взгляды Большого Каменяра

Abstract. Ivan Franko's views on the development of economic thought of Western Ukrainian lands in the last third XIX – the first third of the XX centuries have been researched in the article; factors that had direct impact on the work of Great Kamenyar have been defined; some scientific works have been analyzed and features and patterns of economic views of the writer and economist have been identified.

The problem of complex research of economic thought of Western Ukraine in the last third XIX – the first third of the XX centuries requires additional study, as historical experience shows that economic thought quickly developed in Western Ukraine according to the needs of society and kept up with time requirements.

In the last third of XIX – early XX centuries Galicia was actually the internal colony in the Austro-Hungarian Empire, so the government practically avoided the problems of economic development of the region and gave almost all domination over the lands to the Polish landlords. This policy hampered the development of economic relations, and particularly industrial production in Western Ukrainian lands.

Economic views of I. Franko were far ahead of their time. The ideas he claimed in the second half of XIX – early XX centuries, which could not be realized a century ago, is topical

for modern Ukrainian state formation. He critically rethought the economic ideas of that time and previous and directed them to the specifics of the era in which he lived and worked, producing their own approaches to understanding of the state and power nature.

I. Franko's scientific works on economic issues were contained in two books of the 44th volume of the collected works of the writer in fifty volumes. More than 80 papers became the first book written in the 1878 – 1887 and to the second book for the 1888 – 1907 accordingly. Range of topics of economic research of I. Franko is extremely wide. He was interested in theoretical issues of political economy, he done the applied analysis of economic situation in Galicia; also he studied the position of peasantry and the proletariat.

Economic analysis has been done in the articles "Financial situation of Galicia", "The Tax Power of Galicia", "What are our schools?" "Five years of our hostess Krayova", "Mr. Vyshnegradskyi budget estimates", "Poverty of Galicia in figures", "The dispute about the deficit", "Krayova's budget" and others and their conclusions are worth studying today. In particular, in the article "What are our schools?" I. Franko argued that school funding provided for only 11.4% of the budget of the Austrian monarchy (remind that population and land area is more than a quarter of it). The same comparative approach of I. Franko to the analysis of budget expenditures for the maintenance of high school (Lviv and Chernivtsi University) and high school science per capita (Silesia – 377 Kreutzer, Galicia – 14 and Bucovina only 11 Kreutzer).

The diversity of I, Franko's views did not allow him to avoid the topic of economic development of the region and studied it with the utmost seriousness and persistence using works of Taylor, Mann, K. Marx, Spencer, Bokle and others. Some works on economic history are worth of studying, including "Boon and its abolition in 1848 in Galicia", "Hrymaylivskyi key in 1800", "That it was a boon," "Demolition of boon in Galicia", "Public shpyhlirs and shpyhlirovyi fund in Galicia".

I. Franko made dynamics and introduced progressive ideas in economics of Galicia, suggested, along with farming also the creation of cooperative venture by the whole community for the production of various kinds of products that could compete with large factories (or imported goods) in price and quality in market. People could effectively use their own labor and skills, to work for themselves, not the capitalists, to improve the quality of goods through the use of new achievements of science and technology, and finally, to use revenue from their own work in full.

By his works and translations of world heritage in economics I. Franko made a significant contribution to the development of Ukrainian economic terminology, which at that time only started to be formed with the emergence of substantial scientific works. He created the first Dictionary of Economics in Ukrainian. He wrote a large number of economic works, which raised issues of finance, budget, agriculture, statistics, etc. The outlook of I. Franko has been developed towards the perception of socialist ideas and theories of Marxism to their critical thinking.

Valuable in Ivan Franko's views on the development of Ukrainian economic thought is establishing the continuity of this process and consideration of ethno-psychological peculiarities and international influence as well. In his estimates and judgments he tried to be objective, no matter which social and ideological orientations one or the other economist followed, and he has always acted as a patriot of Ukrainian people.

Keywords: heritage of Ivan Franko, economic thought, Western Ukrainian lands, economic views of Great Kamenyar